

Historisk arkeologi i Norge

– en metadebatt

Marte Spangen

Historical archaeology in Norway – a metadebate. In 1992, the constitution and future of Norwegian medieval and historical archaeology was debated in META. The discussion concerned the definition “historical archaeology” itself, and the potential need for this subfield to be established as a discipline in its own right. The aim was to strengthen a weak academic framework for this branch of archaeology. In the end, such a separate discipline was never established, and unlike in Denmark and Sweden, no university has a particular responsibility for teaching this subject. Together with a fragmented legal framework and cultural heritage administration for medieval and historical archaeology, this has led to a somewhat unclear definition and significance of historical archaeology in Norway today. The topic is taught in archaeology departments all over the country, and a relatively large number of archaeologists focus their research on historical time periods. However, there is great variation in the research methods and topics pursued, and relatively little focus on specialist approaches such as the use of primary historical sources. Increased specialisation of this sort may require improved inter-institutional coordination of university courses, as well as frameworks for continuous multidisciplinary research cooperation. It remains to be seen if imminent changes in the cultural heritage regulations, following a reform of the regional county administrations, will affect the future development of historical archaeology in Norway.

I 1992 gikk debatten livlig i META nr 4 om tilstanden i norsk middelalderarkeologi, eller historisk arkeologi, og hvilken retning denne skulle ta. I motsetning til situasjonen i Danmark og Sverige, var ikke middelalderarkeologi eller historisk arkeologi definert som et eget akademisk felt i Norge, til

tross for at det fantes lang tradisjon for å studere og forske på middelalderlevninger. Et sentralt spørsmål i META-debatten var om fagfeltet burde skilles ut som en egen disiplin, som noe annet enn «vanlig» arkeologi, og om dette i så fall ville være til gagn eller til skade for den videre utviklingen

av fagområdet i Norge (Christophersen et al. 1992).

På den ene siden ble det argumentert for at middelalderarkeologi og historisk arkeologi hadde klare kildemessige, metodiske og teoretiske særegenheter, og at det potensielt kunne styrke fagfeltets posisjon å fremheve dette og etablere det som en egen disiplin (Ekroll 1992; Herteig 1992; Øye 1992). På den annen side synes de fleste debattantene å ha vært enige om at feltet tross alt var en del av arkeologien, selv om forskningen inkluderte bruk av historisk kildemateriale (Bertelsen 1992; Molaug 1992; Lunde 1992; Skre 1992; Christophersen 1992a). Det ble også advart mot å skille ut historisk arkeologi som egen disiplin, fordi dette kunne gi et lite, isolert fagmiljø som ikke bidro til eller ble influert av en bredere fagdebatt. Dessuten ville en separasjon ikke nødvendigvis resultere i større ressurser til arkeologi generelt (Olsen 1992).

Selv om fagfeltet historisk arkeologi, som vi skal se, er i en langt sterkere posisjon i dag enn på begynnelsen av 1990-tallet, ble det aldri etablert noen separat disiplin eller utdanning for middelalderarkeologi eller historisk arkeologi i Norge. I stedet inngår arkeologi i historiske perioder i den allmenne arkeologiutdannelsen ved alle universitetene. Det at fagfeltet ikke fikk noe offisielt hovedlærested i Norge (i motsetning til Lund i Sverige og Århus i Danmark), har antagelig gjort at historisk arkeologi i Norge i (enda)

mindre grad enn i nabolandene har utviklet seg innenfor en bestemt skole. Dette bidrar til at benevnelsen «historisk arkeologi» brukes om litt forskjellige ting i forskjellige kretser – hvis den brukes i det hele tatt.

Variasjonen i hvordan man forholder seg til historisk arkeologi i Norge kan ses både som en styrke og en svakhet, noe jeg skal komme tilbake til. I alle tilfelle åpner den for at man fremdeles kan diskutere hva historisk arkeologi i Norge er – og hva det bør være (jf. Øye 2015a). Inneholder begrepet noe annet i dag enn da det ble diskutert i 1992? Har forutsetningene for å drive en historisk arkeologi endret seg? Og er diskusjonen om hva historisk arkeologi i Norge er og bør være i det hele tatt en interessant debatt?

En internasjonal debatt

Selv om META-debatten i 1992 tok sikte på å kartlegge den norske situasjonen, reflekterte den også en internasjonal diskusjon om definisjonen av historisk arkeologi. META hadde tidligere trykket en rekke innlegg fra svenske arkeologer om middelalderarkeologiens egenart og forholdet mellom arkeologi og historie (se f. eks. META 1979 nr 2 og META 1988 nr 1–2). I Nord-Amerika gikk en tilsvarende diskusjon på 1970- og begynnelsen av 1980-tallet. På 1990-tallet dreide denne bort fra forsøk på en rigid definering av fagfeltet som historie eller antropologi (arkeologi) og mer over til

det tematiske og teoretiske innholdet (Orser 2010). En vedvarende internasjonal debatt om hvordan begrepet «historisk arkeologi» skal defineres og hva denne virksomheten i praksis skal inneholde, konkluderes i dag ofte med at det er rom for varierte definisjoner og praksiser innenfor denne betegnelsen (f. eks. Hicks & Beaudry 2006; Hall & Silliman 2006; Funari et al. 2013).

Historisk arkeologi defineres dermed utfra flere ulike sett av kriterier både internasjonalt og her hjemme. Som kjent går skillelinjene hovedsakelig mellom definisjoner basert på kildebruk og metode, definisjoner basert på tidsperiodene som studeres og definisjoner knyttet til spesifikke tematiske avgrensninger (Andrén 1997, s. 14–17; Mogren et al. 2009, s. 7). Tidsavgrensningene varierer fra alle perioder der skriftlige kilder er tilgjengelige, altså potensielt 5000 år tilbake i tid (Andrén 1997), til en begrensning til perioden etter cirka 1500 e. Kr. Den sistnevnte definisjonen er delvis basert på et tematisk fokus på moderne globalisering og utviklingen og konsekvensene av kapitalisme og kolonialisme (f. eks. Leone 2009; Orser 2010), delvis på forholdet til en spesifisert middelalderarkeologi i den foregående perioden (Mogren et al. 2009, s. 7).

Nærværet av skriftlige kilder er uansett en fellesnevner, og produksjon av tekst er åpenbart definerende for historiske perioder, både realhistorisk og som begrep. Å ta i bruk skrift har hatt stor påvirkning på fortidige samfunn, også for grup-

per som ikke var direkte omfattet eller berørt av de tekstene som ble produsert (Moreland 2001; 2006). At enkelte grupper ikke er synlige i skriftlig kildemateriale har delvis blitt brukt som et *raison d'être* for en arkeologi i historiske perioder (f. eks. Hansson et al. 2019). Det er altså ikke opplagt at historisk arkeologi *må* omfatte direkte bruk av skriftlige kilder (f. eks. Hicks & Beaudry 2006; Hall & Silliman 2006).

Referansene over viser at en tilbakevendende diskusjon om historisk arkeologis identitet ikke er spesiell for norsk arkeologi. Derimot kan en tendens til å sette mer eller mindre implisitt likhetstegn mellom historisk arkeologi og middelalderarkeologi kanskje betegnes som et særnorsk fenomen. Den er ihvertfall basert på noen særegne sider ved norsk forvaltningsstruktur og faghistorie som har gitt bedre forutsetninger for middelalderarkeologi enn annen historisk arkeologi. Samtidig har disse strukturene bidratt til en fragmentering av historisk arkeologi generelt.

Tidlig norsk middelalderarkeologi

Uten å foregripe en definisjon av hva historisk arkeologi omfatter i norsk sammenheng i dag, kan det enkelt fastslås at middelalderarkeologi utgjør en vesentlig del av feltet. Middelalderarkeologien har for såvidt lang tradisjon i Norge, selv om den tidligste forskningen mest bestod av

en antikvarisk interesse for monumentalbygg. Allerede på 1800-tallet ble det imidlertid gjort interessante arkeologiske utgravninger i bygrunn og havneområder fra middelalderen i Oslo, Bergen og Trondheim, selv om disse undersøkelsene ble ledet av arkitekter og kunsthistorikere, og ikke av arkeologer som sådan (Øye 2015a, s. 176–177).

I forbindelse med de store utgravningene etter brannen på Bryggen i Bergen i 1955, vokste byarkeologi fram som en mer spesialisert virksomhet i Norge. Opprustning og utbygging i kjølvannet av andre verdenskrig medvirket til at det etterhvert ble gjennomført større eller mindre undersøkelser i alle de store middelalderbyene og kjøpstedene (Øye 2015b, s. 19). Allerede på 1970-tallet ble imidlertid fokuset på byarkeologi kritisert for å bidra til en for snever definisjon og operasjonalisering av middelalderarkeologien. Det ble etterlyst mer forskning på «landsbygda», samt en bevegelse bort fra en sterkt empirisk forskning til mer overordnede problemstillinger og en større vekt på teoretiske perspektiver (Bertelsen 1976; Christophersen 1976).

Dette var reelle utfordringer, siden middelalderarkeologien i Norge lenge fungerte nærmest som en antikvarisk praksis (Christophersen 1992a, s. 3). En eksplosjonsartet økning i bygravninger førte til at mange lærte om middelalderarkeologi hovedsakelig gjennom praksis som feltassistenter, mens infrastrukturen for videre utdanning og forsk-

ning innenfor feltet ikke var på plass. Dette skyldtes at middelalderen ikke var sidestilt med forhistorien hverken i lovgivningen eller den norske arkeologiutdannelsen. Den forvaltningsmessige ansvarsfordelingen fra tidlig 1900-tallet innebar at det var Riksantikvaren, som ikke hadde noe undervisningsansvar, som utførte middelalderundersøkelser, mens de kulturhistoriske museene i Oslo, Bergen, Trondheim, Tromsø og Stavanger hadde ansvar for arkeologiske utgravninger av forhistoriske lokaliteter. De ufaglærte feltarbeiderne i de tidlige bygravningene ble snart erstattet av utenlandske arkeologer med særlig kompetanse og interesserte arkeologistudenter, men det manglet altså et rammeverk for oppbygging av akademisk kompetanse innenfor middelalderarkeologi i Norge (Øye 2015b, s. 20–21).

Etablering av en historisk arkeologi i Norge

I Sverige og Danmark ble det som kjent etablert utdanningsløp spesielt rettet mot middelalderarkeologi allerede på 1960-tallet. Det første tilløpet til organisert undervisning på feltet i Norge tok form av ansettelsen av arkeolog Reidar Bertelsen som amanuensis (senere førsteamanuensis og professor) med undervisningsansvar for middelalder og nyere tid ved Universitetet i Tromsø i 1975. Først i 1986 ansatte Universitetet i Oslo en professor II med tilsvarende undervisningsoppgave. Undervisningen på feltet ved uni-

versitetene i Bergen og Trondheim var kun sporadisk (Øye 2015b, s. 20–21).

Universitetet i Tromsø (i dag: UiT – Norges arktiske universitet) var på mange måter progressivt i denne perioden, som et nyetablert og «radikalt» universitet som åpnet i 1972. På det tidspunktet hadde arkeologi allerede vært en sentral del av Tromsø *museums* aktivitet i landsdelen i hundre år, men den politiske situasjonen på 1970-tallet gjorde at vindene snudde også innenfor dette faget. I takt med økende bevissthet rundt samenes kulturelle og politiske situasjon, oppstod anerkjennelsen av at denne gruppen ikke bare var et etnografisk studieobjekt, men hadde en fortid som kunne studeres gjennom arkeologi og historie (Schanche & Olsen 1983; Hansen & Olsen 2004, s. 13–14).

En vektlegging av samisk historie og forhistorie innebar nødvendigvis et fokus på historisk arkeologi – eller arkeologi i historiske perioder, siden samene i hovedsak ikke produserte egne skriftlige kilder før på 1900-tallet. Det sistnevnte ble brukt som argument da den nye Kulturminneloven av 1978 innførte automatisk fredning for samiske kulturminner eldre enn 100 år. Kombinert med en generelt mager skriftkildesituasjon i nord har dette gjort at arkeologi her har fått noe større plass i det tverrfaglige samspillet med historie enn det som har vært vanlig i mange andre områder. Den historiske utviklingen i nord samsvarer dessuten ikke alltid med de

kronologiske periodeinndelingene som brukes i resten av Skandinavia. Dette reflekteres i mange arkeologiske avhandlinger og oppgaver fra UiT, som ofte har tatt for seg lange tidsspenn fra jernalder og middelalder opp til 17-, 18- eller 1900-tallet (Bertelsen 2013, s. 20–24).

Den generelle fredningsgrensen for kulturminner i Norge er derimot satt til reformasjonen i 1537. Dette har fått store konsekvenser for det reelle innholdet i en historisk arkeologi utenfor Nord-Norge. Blant annet er lovpålagte forvaltningsgravninger normalt bare fokusert på førreformatoriske kulturminner, da dette er det utbyggere er pliktige til å finansiere. Dermed fokuserer også fylkeskommunene på disse eldre kulturminnene når de utfører sine delegerte oppgaver med registrering i forbindelse med planarbeid og andre tiltak. Universitetsmuseene er kun pliktige til å bruke ressurser på å konservere og innlemme førreformatoriske funn i sine samlinger. Etterreformatoriske funn fra utgravninger blir ofte ikke ivaretatt, med mindre det dreier seg om helt spesielle gjenstander. Dette gjelder også innleverte løsfunn, for eksempel fra metallsøking, som blir en stadig mer utbredt hobby.

Det siste tiåret har det vært noe mer fokus på betydningen av etterreformatorisk arkeologi (Bertelsen 2013, s. 10; Paasche 2016; McLees 2019), men mulighetene til å utvikle dette feltet begrenses av gjeldende lovverk og forvaltningsstruktur. Et unntak er forskningen på de

maritime museene, siden skipsfunn i likhet med samiske kulturminner har en fredningsgrense på 100 år.

Denne forhistorien gjør det lettere å forstå hvorfor enkelte av deltagerne i diskusjonen i META nr 4 i 1992 uten videre satte likhetstegn mellom norsk historisk arkeologi og middelalderarkeologi. Det har reelt vært middelalderarkeologien, mer eller mindre implisitt inkludert vikingtidsstudier, som har utgjort broparten av den historiske arkeologien i Norge (Ekroll 1992, s. 31; Skre 1992, s. 65; Øye 1992, s. 50–51). Den historiske bakgrunnen viser at debatten om historisk arkeologi som egen disiplin ikke bare skyldtes et behov for selvidentifisering som ofte preger nye fagfelt i en tidlig fase, eller som Øystein Ekroll beskrev det, en form for senpubertal usikkerhet på egen identitet (Ekroll 1992, s. 22). Debatten sprang ut av en svak ressursituasjonen og konkrete utfordringer med å etablere et akademisk rammeverk.

Debatten etter META-debatten

Året etter META-debatten, i 1993, ble det opprettet en fast stilling i middelalderarkeologi ved Universitetet i Bergen, og få år senere fikk også Trondheim en slik stilling (Øye 2015b, s. 19). Med dette fikk man en tydeligere satsning og et bedre rammeverk for akademisk utvikling av denne delen av historisk arkeologi i Norge. Samtidig foregikk det en omkalfatring som resulterte i økt

fragmentering av forvaltningsoppgavene knyttet til middelalderarkeologien. Tidligere var det Riksantikvaren og landsdelsmuseene som tok seg av mange av de lovpålagte oppgavene knyttet til kulturminneforvaltningen. Nå ble dette delegert til flere nyopprettede instanser. Ansvaret for befarings og registrering av planområder og lignende ble lagt til fylkeskommunene, unntatt for samiske kulturminner, som ble Sametingets ansvar. Riksantikvaren beholdt et forvaltningsansvar for middelalderbyene, middelalderkirker, borger og bygningsruiner, men delegerte ansvaret for konkrete undersøkelser og utgravninger av slike kontekster til det nyopprettede Norsk institutt for kulturminneforskning (NIKU). Middelaldergravninger utenfor byene, inkludert undersøkelser av mindre kjøpsteder, ble derimot lagt til universitetsmuseene (jf. Solli 2013, s. 51–52). Undersøkelser av skipsfunn og kulturminner under vann ble delegert til Norsk Sjøfartsmuseum (nå Norsk Maritimt Museum), Bergen Sjøfartsmuseum, og landsdelsmuseene i Trondheim, Stavanger og Tromsø. Det var likevel de fem landsdelsmuseene (i dag kalles disse «universitetsmuseene») som fikk samlingsansvar for funn fra undersøkelser gjort av alle disse instansene. Med denne omstruktureringen ble altså de de som jobbet med middelalderarkeologi spredt ut på flere institusjoner enn tidligere. I de fleste tilfeller innebar det også større fysisk avstand mellom fagfolk på feltet, og

dermed begrenset mulighet for jevnlig diskusjon og samhandling (Øye 2015b, s. 22).

Da Riksantikvaren i 2008 skulle utvikle et faglig program for deres ansvarsområder, altså middelalderens byer, kirker og kirkegårder, klostre og borger, ble det stilt spørsmål ved hvordan man skulle tilrettelegge for utvikling av kunnskap innenfor et slikt «fragmentert fagmiljø» (Brev fra Riksantikvaren av 15.7. 2008, jf. Solli 2013, s. 48). Dette avstedkom en viss oppsummering av tilstanden i norsk middelalderarkeologi, og i forlengelsen også i norsk historisk arkeologi generelt.

På den positive siden kunne det fastslås at middelalderarkeologi eller historisk arkeologi var en integrert del av undervisningen på bachelor-nivå på universitetene og et relativt utbredt felt å fordype seg i på master- og PhD-nivå. Dette har resultert i en rekke avhandlinger som har bidratt med nye, interessante perspektiver og problemstillinger og viktig forskning på det store middelaldermaterialet som etterhvert er akkumulert (Øye 2013, s. 11–12, Solli 2013, s. 49–50). En oversikt over avhandlinger avlagt mellom 1985 og 2013 viste god tematisk bredde i forskningen (Øye 2015b, figur 2), men det ble fremdeles etterlyst en samordnet satsning på middelalderforskning utover bygravninger, for eksempel på agrar bosetning, aktivitet i fjellet og mindre kjøp- og ladesteder (Solli 2013, s. 51). Førte år etter tilløpet til debatt om norsk

historisk arkeologi i 1976 (se over), var det altså fremdeles behov for mer fokus på «landsbygda».

Antallet stillinger knyttet til historisk arkeologi hadde økt dramatisk siden 1990-tallet. Ingvild Øye telte 27 *faste* vitenskapelige stillinger med forskningsrett knyttet til middelalder- eller historisk arkeologi i 2012, hvorav 13 ved de fire største universitetene og 14 ved NIKU. På førstnevnte institusjoner har de fleste ansatte cirka 50% forskningstid i sine stillinger, mens NIKU opererer med lavere andeler for mange av sine ansatte (Øye 2013, s. 9). Det ble imidlertid uttrykt bekymring for om stillinger med forsknings- og undervisningsplikt innenfor historisk arkeologi ville videreføres når tidligere ansatte lærekrefter skulle gå i pensjon (Solli 2013, s. 49–50). For øvrig ble det påpekt at selv om universitetets ansatte har en relativ frihet til å velge sine forskningstemaer, blir både disse og studentene påvirket av hvordan forvaltningen er organisert og hvilket kildemateriale som gjøres tilgjengelig (Øye 2013, s. 11).

Den oppsplittede norske forvaltningsmodellen var dessuten problematisk for museene, som har ansvar for konservering og magasinering av alle funn fra middelaldergravninger, men som tidligere ikke var involvert i budsjetteringen av slike gravninger innenfor andre instansers forvaltningsfelt. Det har vært uttrykt ønske fra museumssektoren om å legge all utgravningsvirksomheten, også av middelalderkontekster, til

Tabell 1. Fast ansatte med forskningstid på norske institusjoner som driver arkeologisk forskning innenfor historiske perioder. Takk til Gitte Hansen, Julie Lund, Tori Falck, Hilde Amundsen, Lise-Marie Bye Johannessen, Alma Thuestad, Ann-Kathrin Jantsch, Mari Salberg, Kristine Orestad Sørgaard, Linn Eikje Ramberg og Martin Callanan for bidrag til å oppsummere dette litt ulne spørsmålet.

	Antikken	Numism.	Jern-/ middelalder	Etterref.	Samtids.	Totalt
Oslo:						
Kulturhistorisk museum	1	2	15			18
Inst. for arkeologi (IAKH)	1		2		1	4
Norsk Maritimt Museum	1			5		6
Bergen:						
HF/Inst. for arkeologi (AHKR)	1		2			2
Bergen Universitetsmuseum			2			2
Bryggen Museum			1			1
NIKU			4			4
Trondheim:						
NTNU/Vitenskapsmuseet		1	4		2	7
NIKU			2	1		3
Tromsø:						
Tromsø Universitetsmuseum			3			3
Inst. for arkeologi (AHR)			3	1	1	5
NIKU				3		3
Stavanger:						
Arkeologisk Museum			2			2
SUM						60

Tabell 2. Avlagte norske doktoravhandlinger innenfor historisk arkeologi (arkeologi i historiske perioder) i perioden 2014–2019. Takk til Vibeke Viestad og Marie Ødegaard for innspill til disse tallene.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Totalt
Oslo	1	4	1	2		2	10
Bergen			2		1		3
Trondheim	2		1			1	4
Tromsø				1			1
Stavanger				1			1
SUM							19

universitetsmuseene for å sikre en bedre samordning både økonomisk og forskningsmessig (Solli 2013, s. 53–54). Dette har ikke blitt gjennomført så langt, men per i dag er det langt tettere kontakt mellom institusjonene enn tidligere for å sikre at budsjetteringen av ulike middelaldergravninger også dekker konservering og andre utgifter i etterkant.

Debatten i 2008 om norsk middelalder- eller historisk arkeologi, som ble publisert noen år senere (Smestad & Christensson 2013), har altså både likhetstrekk og nye momenter sammenlignet med den debatten som utfoldet seg i META i 1992. Til tross for en sterk økning i antall stillinger sammenlignet med situasjonen på begynnelsen av 1990-tallet, har fagfeltet vært preget av et noe oppsplittet fagmiljø og rammeverk for forvaltning, forskning og undervisning. I 2013 ble det antatt at dette rammeverket ikke ville gjennomgå noen betydelige endringer de nærmeste årene (Øye 2013, s. 17). I dag står man imidlertid ovenfor en potensielt omfattende endring av kulturminnevernet i forlengelsen av den såkalte «regionreformen». Jeg skal komme tilbake til hvilke konsekvenser denne reformen kan få for norsk historisk arkeologi, men jeg vil først gi en kort oppsummering av *status quo*.

Tall og tendenser i norsk historisk arkeologi

For noen år siden telte Ingvild Øye noe over 40 ansatte i forskjellige

fagstillinger med forskningsrett som arbeidet med middelalderarkeologi eller historisk arkeologi i Norge, hvorav 27 faste, to (midlertidige) forskerstillinger og 14 stipendiatstillinger (Øye 2013, s. 9; 2015b, s. 22). Det er vanskelig å si hvor mye dette har endret seg de siste fire-fem årene, da Øye ikke spesifiserer hva hun legger i historisk arkeologi i akkurat den sammenheng. I sin oversikt over avhandlinger innenfor middelalder- og historisk arkeologi, definerer imidlertid Øye begrepet relativt bredt, delvis for å vise at det har skjedd en tematisk utvikling innen faget og at «middelalderarkeologi» ikke lenger er like dekkende som betegnelse (Øye 2015b, s. 24–25, figur 2). Det siste kan eksemplifiseres med en annen undersøkelse fra 2018, som teller syv fast ansatte ved universitetene i Norge, nærmere bestemt i Oslo og Tromsø, som arbeider med etterreformatorisk arkeologi (pers. med. Natascha Mehler 05.02.2019). Dette inkluderer blant annet samtidsarkeologi.

Med en rundhåndet definisjon av «historisk arkeologi» som all arkeologisk forskning innenfor perioder og områder der vi har skriftlige kilder, og en noe strengere begrensning av tellingen til kun faste stillinger med forskningstid, har jeg beregnet at vi i Norge i dag har hele 60 forskere som kan sies å jobbe med historisk arkeologi (tabell 1). Dette er altså ikke bare forskere som aktivt bruker historiske primærkilder sammen med arkeologi, men også forskere som bruker andre metoder

for å diskutere arkeologiske problemstillinger i historiske perioder.

Hva resulterer så denne forskningen i? Fra 1985 til 2013 hadde det blitt veiledet 32 doktoravhandlinger ved norske universiteter som omhandlet temaer relatert til historisk arkeologi eller historiske perioder (Øye 2015b, figur 1). For perioden 2014–2019 kan vi legge til ytterligere 19 avhandlinger (tabell 2).

Når det gjelder generell publisering av forskningsresultater, er dette noe vanskeligere å få oversikt over. Hundretalls av artikler som kan falle innunder min brede definisjon av historisk arkeologi har blitt publisert i sentrale og relevante norske tidsskrifter som *Norwegian Archaeological Review*, *Viking*, *Primitive tider*, *Collegium Mediaevale* og *Acta Borealia* (de to sistnevnte er tverrfaglige). En sjekk av et utvalg andre relevante skandinaviske tidsskrifter, som *Lund Archaeological Review*, *Current Swedish Archaeology*, *Fornvännen*, *Danish Journal of Archaeology* og *KUML – Årbog for Jysk Arkæologisk Selskab*, viser derimot at det generelt er langt mellom norske gjesteopptredener i nabolandenes tidsskrifter. Norske bidrag som faller inn under betegnelsen «historisk arkeologi» er enda færre. Etter at META ble relansert i 2015, har kun to norske forskere bidratt med tekster til dette tidsskriftet.

En begrunnelse for det siste kan være dagens press på norske (og andre) akademikere for å publisere mest mulig i fagfelleverderte og

poenggivende tidsskrifter. *Register over vitenskapelige forskningskanaler*¹ antyder likevel at norske arkeologer innenfor historisk arkeologi publiserer lite av sin forskning i høyt rangerte internasjonale tidsskrifter. Siden 2004 er det bare publisert én artikkel av en norsk forsker i *Medieval Archaeology*, ingen i *Historical Archaeology* eller *Post-Medieval Archaeology* og bare 3–4 (delvis samfattede) artikler i *International Journal of Historical Archaeology*. Det finnes en mengde andre tidsskrifter der forskningsresultater på dette feltet kan publiseres, så dette er ikke noe nøyaktig mål på internasjonalt gjennomslag for norsk historisk arkeologi. Det overensstemmer imidlertid med undertegnedes opplevelse av at resultater fra særlig norsk middelalderarkeologi i stor grad publiseres på norsk for et hjemlig publikum, og dermed med Skandinavia som bredeste nedslagsfelt. Her kan det være rom for i større grad å tilføre den europeiske og internasjonale forskningsdebatten interessante norske perspektiver.

Denne kvantitative oppsummeringen gir en viss oversikt over aktivitetsnivå og nedslagsfelt for arkeologisk forskning på historiske perioder i Norge. Konklusjonen er først og fremst at det finnes et relativt stort, men også ulikeartet og noe uoversiktlig fagmiljø som arbeider med dette. Verdien av en rent kvantitativ vurdering av ståa i norsk historisk arkeologi kan imidlertid diskuteres. Den må nødvendigvis bygge på en kvalitativ vurdering av

hva som skal regnes som historisk arkeologi. Dette er som nevnt ikke et helt enkelt spørsmål, og åpenbart en tilbakevendende debatt. Min rundspørring angående hvor mange i Norge som forsker på historisk arkeologi førte da også til en del oppfølgingsspørsmål fra kolleger om hva jeg egentlig la i dette begrepet. Det finnes altså ingen omforent forståelse av hva som særtegnert historisk arkeologi i Norge. Det er også åpenbart at ikke alle forskere som etter min definisjon kan sies å virke innenfor dette feltet, identifiserer forskningen sin som historisk arkeologi. Identiteten til norsk historisk arkeologi kan dermed sies å være et interessant spørsmål også i dag, selv om fagfeltet er langt mer etablert enn det var i 1992.

Hva er norsk historisk arkeologi?

Som beskrevet over er det historiske og forvaltningsmessige årsaker til at forskningsaktiviteten innenfor norsk historisk arkeologi tidligere i stor grad var fokusert på middelalderarkeologi (inkludert yngre jernalder), med unntak av en del studier, særlig i nord, som har operert med andre periodeavgrensninger. For øvrig synes det relativt vanlig å definere historisk arkeologi som arkeologi i perioder der det også finnes historisk kildemateriale som kan kombineres med arkeologisk materiale på ulike måter (jf. Andrén 1997). Slik forskning drives i miljøene som er beskrevet over, og

flere av de avlagte doktorgradene i tabell 2 gjør aktiv bruk av historiske kilder for å utforske vidt forskjellige temaer (f. eks. Ødegaard 2015; Eriksen 2015; Henriksen 2016).

Det er likevel mye av det som periodemessig kan regnes som historisk arkeologi i Norge i dag som er mindre fokusert på bruk av historiske kilder. Ved mitt universitet i Tromsø er samtidsarkeologi et sentralt forskningsområde. Denne forskningen har hovedperspektiver som ikke nødvendigvis fokuserer på eller er avhengig av kombinasjonen av historiske og arkeologiske kilder. Tvert imot finnes det et ønske om å definere arkeologi som noe helt annet enn historie og historieskriving. En ontologisk og epistemologisk grunnpilar for denne forskningen er at ting er noe annet enn tekst og derfor inneholder potensiale for en annen type forståelse av verden – før og nå (f. eks. Olsen 2010; Olsen & Pétursdóttir 2014). Dette er selvfølgelig ikke en ukjent diskusjon innenfor historisk arkeologi, der nettopp tingenes særegenhet i forhold til tekst har vært et mye debattert tema (Andrén 1997). Samtidsarkeologien har imidlertid et annet filosofisk utgangspunkt og mål med sin diskusjon av såkalt «objektorientert ontologi» (Olsen 2010).

Som nevnt har en nylig undersøkelse oppsummert at syv fast ansatte ved norske universiteter arbeider med etterreformatorisk arkeologi. Dette inkluderer også samtidsarkeologi, men det inkluderer ikke de som arbeider på NIKU

og på de maritime museene. Disse institusjonene har vært viktige for å drive fram en historisk arkeologi for tidlig nytid i Norge (f. eks. Paasche 2016). Det faktum at de fleste kulturminner yngre enn 1537 ikke omfattes av lovpålagte arkeologiske forvaltningsprosjekter, gjør en videreutvikling av denne arkeologien avhengig av eksternt finansierte forskningsprosjekter. Det er likevel ingen tvil om at oppmerksomheten rundt og interessen for etterreformatorisk arkeologi i Norge er økende. Vi kommer nå etter våre naboland med undersøkelser som fokuserer på for eksempel de tidligmoderne byene (McLees 2019), etterreformatorisk gravskikk (Jantsch & Ødegården 2018) og marginaliserte grupper som husmenn (Svensson et al. 2018). Rikantikvaren har også bidratt til en bredere satsning på arkeologi i moderne tid, blant annet gjennom programmer for registrering og bevaring av krigsminner og tekniske og industrielle kulturminner (Rikantikvaren n.d.; Rikantikvaren 2017).

Internasjonalt har definisjonen av historisk arkeologi delvis vært knyttet opp mot den nye moderne, industrialiserte og globaliserte verden etter ca. 1500, gjerne med et særlig fokus på konsekvensene av kolonisering og kolonialisme (f. eks. Leone 2009). Også i våre nordiske naboland foregår det i økende grad arkeologisk forskning på nordisk kolonisering og kolonialisme, både i fjerne strøk og i blant annet samiske områder (Immonen 2011;

Ojala & Nordin 2015). I Norge er det mindre opplagt å studere kolonisering av fjerne territorier; landet vårt var den svakere part i unioner med Danmark fra senmiddelalderen inntil 1814 og deretter med Sverige fram til 1905. Vårt tradisjonelle selv-bilde er dermed mer som de som ble «kolonisert». Derimot har samisk arkeologi vokst fram og kommet til å stå særlig sterkt i Norge helt siden 1980-tallet. Denne arkeologien opererer åpenbart innenfor et paradigme som nettopp fokuserer på konsekvensene av en kolonialistisk situasjon (f. eks. Spangen et al. 2015).

Et fornyet fokus på naturvitenskapelige metoder er merkbart i så vel historisk som i annen arkeologi. Rask forbedring av metoder og teknologier det siste tiåret har gjort analyser av blant annet aDNA og isotoper til en aktuell innfallsvinkel i arkeologiske studier av en rekke ulike temaer i historiske perioder (f. eks. Naumann et al. 2014; Røed & Hansen 2015; Spangen & Fjellström 2018). Slike studier kan selvfølgelig også kombineres med bruk av historiske primærkilder, men i mange tilfeller er det de naturvitenskapelige resultatene i kombinasjon med arkeologiske funn som står i sentrum for tolkningene – også i perioder der historiske kilder er tilgjengelige.

Historisk arkeologi i Norge, slik jeg har avgrenset fagfeltet her, er altså ikke et fagfellesskap med en felles fagdebatt som fokuserer på felles problemstillinger og utfordringer.

Den store variasjonen viser et behov for forskning på et bredt utvalg av perioder og temaer og kreative innfallsvinkler til disse problemstillingene. For de fleste utøverne er det antagelig mindre viktig om det de holder på med kan defineres som akkurat «historisk arkeologi». Det er hverken realistisk eller ønskelig å begrense dette mangfoldet med rigide definisjoner av hva historisk arkeologi er eller bør være. Derimot kan det være grunn til å vurdere om det er noen svakheter ved dette mangfoldet. Med en løs definisjon av historisk arkeologi som all arkeologi i historiske perioder, skapes et bilde av at det finnes mange aktive forskere på dette fagfeltet, men bidrar mangfoldet til å bygge et metodisk og teoretisk sterkt forskningsmiljø?

Det historiske i norsk historisk arkeologi

Som sagt har ikke historisk arkeologi i Norge en «skole», og derfor finnes det ikke en unison forståelse av hva du bør eller må kunne for å drive arkeologi i historiske perioder. Det er likevel relativt utbredt å assosiere begrepet med arkeologisk forskning som faktisk kombinerer arkeologiske og historiske kilder. Dette oppfylles av mange norske forskere i form av at de trekker inn historiske kilder i ulike arkeologiske tolkninger, men det er en begrenset andel arkeologer i Norge som jobber systematisk med historiske primærkilder i en klassisk «cinthionsk» tilnærming (Cinthio 1963).

Selv om arkeologer ikke skal behøve å være historikere også (Christophersen 1992a, s. 7), er det nødvendig med fagfolk som har god kjennskap til historiske kilder og historisk metode hvis det skal produseres kreative problemstillinger og god forskning i dette skjæringspunktet. Erik Cinthios ideal om at arkeologer som jobber med historiske perioder også må sette seg grundig inn i alle relevante historiske kildetyper og tilhørende kildekritikk, kan likevel synes utfordrende. Faget arkeologi har vokst til å omfatte et stort utvalg perspektiver. Selv for historiske perioder er bruk av historiske kilder bare en av mange metoder som skal beherskes. Den formen undervisningsopplegget i historisk arkeologi har fått i Norge, som en mindre del av den generelle grunnutdannelsen på alle læresteder, gir heller ikke særlig gode forutsetninger for en slik fordypning. Utover egenvalgte temaer for masteroppgaven, har studenter lite tid til spesialisering innenfor det normerte antallet studiepoeng de skal avlegge. For at de skal velge å prioritere dybdekunnskap om historiske kilder, må det først og fremst tydeliggjøres i undervisningen at god bruk av slike kilder faktisk krever spesialisering og fordypning, akkurat som bruk av ulike naturvitenskapelige metoder, feltmetodikk eller teori.

En slik spesialisering krever dessuten at det finnes tilbud om relevant undervisning. Her støter vi på noen strukturelle utfordringer. For det første er det begrenset hvor mange

alternative fordypningsemner hvert institutt for arkeologi kan tilby. For det andre er det antall studenter som til enhver tid tar de arkeologiske emnene også argumenter for å opprettholde undervisningstilbudet og lærekreftene i arkeologi. Dermed er det ikke umiddelbart logisk å oppfordre studenter til å ta flere emner på andre institutter (for eksempel innenfor historie, kunsthistorie eller religionshistorie). Det viktigste er likevel at studentene gjennomfører sin grad på «hjemmeinstituttet», siden det er uteksaminerte bachelor- og masterkandidater som gir det enkelte institutt «poeng» og dermed økonomisk støtte og, i siste instans, livets rett. Dette burde i prinsippet kunne kombineres med at studentene velger emner på andre institutter.

En samordning av emnetilbudet ved flere universiteter kan være en annen måte å forbedre muligheten for spesialisering i historisk arkeologi, i mangel av et hovedlærested man kan søke seg til for å få en slik utdanning. I dag behøver ikke en samordning av undervisningen på fagfeltet innebære at man fysisk bringer sammen forskere og undervisere på ett geografisk sted, slik enkelte foreslo i 1992 (Sandnes 1992). I stedet kan digitale løsninger potensielt gi studenter i hele landet mulighet til å velge nettbaserte spesialiseringsemner fra flere universiteter, samtidig som de gjennomfører sin grad på ett institutt og dermed gir hjemmeinstitusjonen den nødvendige uttellingen for endelig avlagt eksamen.

Spesialisering og tverrfaglige em-

netilbud er viktige for å sikre kompetanseutvikling i historiske fag blant arkeologer, men det er som nevnt ikke meningen at arkeologer også skal være historikere – eller vice versa (jf. Christophersen 1992a, s. 7). En sentral del av historisk arkeologi må derfor være, og har alltid vært, tverrfaglige samarbeid (Her-teig 1992, s. 48; Øye 1992, s. 58; Sandnes 1992, s. 62; Skre 1992, s. 65–66; Christophersen 1992b, s. 72–74). I de senere år har tverrfaglighet i arkeologien vært diskutert i forbindelse med naturvitenskapelige metoder. En målsetting må være å oppnå «ekte» tverrfaglighet og ikke bare en metodisk flerfaglighet, der arkeologer «bestiller» informasjon fra et annet fag eller omvendt (jf. Gjerpe 2013). Dette krever at forskere fra de ulike fagområdene ikke bare arbeider parallelt, men integrert med aktuelle forskningsspørsmål, noe som igjen forutsetter at alle parter setter seg inn i sine kollegers materiale og arbeidsmetoder og lærer seg hverandres «språk» (jf. Lidén & Eriksson 2013). Dette gjelder selvfølgelig også ved bruk av historiske kilder i kombinasjon med arkeologi. For å oppnå en slik integrasjon er det nødvendig med langsiktige samarbeid på tvers av faggrensene.

Nylig har Norges forskningsråd bevilget støtte til to nye tverrfaglige prosjekter med utgangspunkt i middelalderarkeologi: *Medieval Urban Health- From Individual to Public Responsibility, AD 1000-1600*, ledet av Axel Christophersen, NTNU, og *The Borgund Kaupang by Aalesund*,

western Norway. Life and Death of a small town in the periphery of Europe, ledet av Gitte Hansen, Universitetsmuseet i Bergen. Disse prosjektene vil involvere en rekke forskere fra ulike fagfelt, deriblant historiske fag, men da nødvendigvis i en begrenset prosjektperiode. Det er derfor behov for mer konsoliderte institusjonelle rammeverk for å sikre kontinuerlige tverrfaglige samarbeid. De tverrfaglige initiativene som var under forberedelse i 1992 (jf. Lunde 1992, s. 43), *Senter for studier i vikingtid og nordisk middelalder* i Oslo (1993–2005) og etterhvert *Centre for Medieval Studies* (CMS) i Bergen (2002–2012), er i dag nedlagt. Sistnevnte videreføres i noen grad av *Forskargruppen for mellomalderstudiar* ved UiB (etablert 2013). I Tromsø har man siden 2004 hatt en aktiv tverrfaglig forskningsgruppe i *Creating the New North* (CNN). Begge de nevnte forskningsgruppene står for en bred kronologisk og tematisk tilnærming til tverrfaglig forskning på historiske perioder.

CNN har nylig gjennomgått et generasjonsskifte, etter at de opprinnelige initiativtagerne har gått i pensjon. Tre nye førsteamanuensiser (to historikere og undertegnede arkeolog) har blitt ansatt av UiT med et spesifikt mandat om å bidra til videreutvikling av forskningsgruppen. UiT har også en finansieringsmodell for universitetets forskningsgrupper som sikrer aktivitet i perioder der disse står uten midler fra større eksternfinansierte prosjekter. Dette eksemplifiserer en type aktivt enga-

sjement fra institusjonens side som antagelig må til for at slike grupper og tverrfaglige samarbeid ikke skal bli individ- eller prosjektavhengige.

Endringer i forvaltningen – endringer i forskning og undervisning?

Som beskrevet over har arkeologi i Nord-Norge hatt litt andre rammeverk og insentiver for en historisk arkeologi enn resten av landet, noe som blant annet har resultert i mer fokus på etterreformatoriske perioder. En del av bakgrunnen for dette har vært en bevegelig 100-årsgrense for automatisk fredning av samiske kulturminner. I 2018 trådte en ny lov i kraft der man satte en fast fredningsgrense for disse til 1917. En tilsvarende endring er under diskusjon når det gjelder 100-årsgrensen for fredning av skipsfunn. Årsaken er at begge bestemmelser etterhvert har ført til at en utilsiktet mengde kulturminner regnes som automatisk fredede og må håndteres deretter. Det er usannsynlig at disse endringene vil ha noen umiddelbar og stor påvirkning på forskningen på samisk eller maritim arkeologi. På sikt vil likevel tilfanget av registrerte kulturminner preges av en ny fredningsgrense.

Den såkalte «regionreformen» kan medføre større umiddelbare konsekvenser. Reformen tar sikte på å slå sammen dagens norske fylkeskommuner i større regioner. Startskuddet gikk med sammenslåingen av tidligere Nord- og Sør-Trønde-

lag til storfylket Trøndelag i 2018. Denne endringen får bivirkninger for det norske kulturminnevernet, blant annet fordi førstelinjekompetansen i arkeologi har vært lokalisert i fylkeskommunene siden 1990-tallet. I kjølvannet av regionreformen har det blitt utformet et utkast til ny forskrift for ansvarsfordelingen etter Kulturminneloven (Klima- og miljødepartementet 2018). Utkastet har vært på høring i 2018 og en endelig forskrift skal vedtas i løpet av 2019.

Det er dermed foreløpig usikkert hvilke konsekvenser regionreformen vil få for en historisk arkeologi i Norge. I følge det utsendte forslaget vil universitetsmuseene fortsatt stå for større utgravninger av førreformatoriske kontekster, inkludert vikingtid og middelalder. Unntaket er middelalderbyene, kirker, klostre og festningsanlegg, som fremdeles vil være NIKUs ansvarsområde.

Den mest radikale foreslåtte endringen er at Riksantikvaren ikke lenger skal ha overordnet dispensasjonsmyndighet i alle saker, men at dette ansvaret i stor grad skal delegeres til de nye regionene. Samtidig skal disse få delegert ansvar for å gjennomføre begrensede granskninger etter Kulturminnelovens § 11. Dette viderefører i så fall en prøveordning som har fungert siden 2011, der fylkene etter visse begrensede retningslinjer har kunnet undersøke kulturminner i forbindelse med registreringer. Mer konkret kan fylkesarkeologene for eksempel snitte enkeltstående kokegropser som

kommer fram ved sjaktning av planområder. Dette er åpenbart mer effektivt enn at en mindre utgravning av slike svært vanlige enkeltminner skal behandles, budsjetteres og gjennomføres av universitetsmuseene etter dispensasjon fra Riksantikvaren.

Det er likevel diskusjon om hva de langsiktige konsekvensene kan bli av en slik lokal vurdering av verneverdi. Fordelen med det norske systemet har vært at Riksantikvaren har gjort vurderinger om verneverdi og dispensasjon til inngrep i automatisk fredede kulturminner utfra et nasjonalt overblikk. Det kan vanskelig kreves at de enkelte fylkeskommunene skal implementere det samme. I prøveprosjektet har det også vært konkrete eksempler på at nasjonale retningslinjer ikke blir fulgt og at lokale politiske hensyn spiller inn i fylkeskommunenes avgjørelser (jf. f. eks. Kulturhistorisk museums høringsuttalelse av 21. juni 2018).

En permanent endring av ansvarsfordelingen kan altså føre til en «bukke og havresekk»-problematikk, der kulturvernmyndighetene i regionene både skal dispensere og utføre utgravningene, samtidig som de skal svare til regionale politiske myndigheter og veie vurderinger av verneverdi opp mot andre lokale og regionale interesser. Dette peker bort fra en etablert tradisjon i norsk arkeologi om å bygge kulturminnevernet rundt en forståelse av kulturminner som det store felleskapets ikke-fornybare ressurser for kunnskapsproduksjon. I stedet vris

fokus over på kulturminners lokale og regionale opplevelses- og/eller næringsverdi. Eksempler tyder på at hensyn til kulturminner veier relativt lett i forhold til hensyn til for eksempel næringsvekst når denne typen avgjørelser skal tas av lokale myndigheter. Forslaget til ny ansvarsfordeling kan derfor resultere i en ganske radikal forskyvning av forvaltningens verdigrunnlag (Glørstad 2018).

Når det er sagt, er det velkjent at lokale verdivurderinger ofte vektlegger kulturminner fra historiske, og særlig etterreformatoriske, perioder (f. eks. Nilsen 2003). Det er derfor et tankekors at lokalt definert verneverdi og regionalisert dispensasjonsmyndighet kan gjøre at vi får mer oppmerksomhet rundt og undersøkelser av etterreformatoriske kulturminner i Norge. Samtidig vil dette i så fall ikke være knyttet opp mot eksisterende arkeologiske forskningsmiljøer eller institusjoner med undervisningsansvar for neste generasjons historiske arkeologer. Styrer vi da på nytt mot en mer antikvarisk praksis og enda sterkere fragmentering av norsk historisk arkeologi?

Konklusjon

Siden 1992 har både norsk middelalderarkeologi, historisk arkeologi, og for den saks skyld arkeologi generelt, gjennomgått relativt omfattende endringer og utviklinger både metodisk, teoretisk og tematisk. Historisk arkeologi er uten tvil mer etablert i Norge nå enn på begyn-

nelsen av 1990-tallet, selv om økningen i antall stillinger, studenter og avlagte avhandlinger er avhengig av hvordan «historisk arkeologi» defineres. Det må uansett ses som en styrke at det undervises i og forskes på ulike former for historisk arkeologi i hele landet. Dette gir variasjon, kreative innfallsvinkler og et bredt utvalg av problemstillinger.

Det finnes likevel noen utfordringer i at fagfeltet er ganske vagt definert og ikke har noen enkeltstående institusjon som har hovedansvar for forskning og undervisning innenfor historisk arkeologi. Av strukturelle årsaker er både mengden og innholdet i undervisningen ved de ulike lærestedene ganske begrenset. Dette gjør det vanskelig å sikre kompetanseutvikling på særegne aspekter som bruk av ulike typer historiske kilder i kombinasjon med arkeologi. Jeg mener ikke at fagfeltet bør begrenses til et slikt metodisk skjæringspunkt, men det bør kanskje tydeliggjøres at dette er en del av faget som krever spesialisering. Tilbudet om en slik spesialisering kunne med fordel videreutvikles på tvers av både fag- og institusjonsgrenser. I forlengelsen kan dette potensielt bidra til utvikling av nye interessante og tverrfaglige forskningsinitiativer.

Den noe uoversiktelige forvaltningsstrukturen for norsk historisk arkeologi har resultert i noen særnorske begrensninger i definisjonen av fagfeltet. I dag er det ikke lenger grunn til å sette likhetstegn mellom norsk historisk arkeologi og mid-

delalderarkeologi, men vi lever ennå med noen strukturelle og økonomiske rammer som virker styrende på forskning og kunnskapsproduksjon. Veien videre vil kunne påvirkes av endringene i kulturminneforvaltningen som skal vedtas i 2019. Høringsrunden for ny forskrift er avsluttet og det gjenstår å se hvilke endringer som vil gjøres. Det er uansett opp til oss aktører innenfor fagfeltet å jobbe frem god forskning og undervisning innenfor de rammeverkene som blir etablert.

Norsk historisk arkeologi har dermed sine særegenheter, men fagfeltet har fulgt den internasjonale tendensen til jevnlig og grundig selvrefleksjon. Det er påfallende at man stadig vender tilbake til diskusjoner om kvalitet og kvantitet, form, innhold og antall, i denne typen artikler (f. eks. Bertelsen 2013; Solli 2013; Øye 2013; 2015a; 2015b). Er dette egentlig nødvendig? Eller er det bare et symptom på en vedvarende usikkerhet på egen rolle og status? Såvidt meg bekjent finnes det ingen tilsvarende tradisjon innenfor for eksempel norsk jernalderarkeologi for jevnlig å oppsummere hvor mange som nå jobber med dette eller har skrevet sine doktoravhandlinger innenfor relaterte temaer – men så har selvfølgelig

norsk jernalderarkeologi helt andre forvaltnings- og forskningsmessige rammer enn historisk arkeologi.

Mitt svar må derfor bli ja; meta-debattene om historisk arkeologi i Norge har fremdeles en funksjon. De fungerer som nyttige «mellomtider» i en kontinuerlig utvikling, en utvikling som påvirkes av delvis uoversiktlige aspekter knyttet til forvaltningsstrukturer og finansiering. Metadiskusjonene gir en temperaturmåling på om feltet holder koken faglig sett og om nye tendenser bidrar til eller hindrer den utviklingen.

I et på ingen måte uventet ordspill, er det selvfølgelig gledelig at disse metadebattene fra og med 2015 igjen kan ta plass i nettopp META, der vi møter et nordisk fagfellesskap til diskusjon og får flere å spille ball med når videre utviklingslinjer skal trekkes opp.

Takk til Hanne Lovise Aannestad som har lest og kommentert manuset.

Marte Spangen, førsteamanuensis i middelalderarkeologi og i ledergruppen for den tverrfaglige forskningsgruppen Creating the New North (CNN), UiT – Norges arktiske universitet
 marte.spangen@uit.no

Fotnot

1. Norsk Senter for Forskningsdatas nettbaserte database (<https://dbh.nsd.uib.no/publiseringskanaler/Forside>) viser ulike tidsskrifters rangering i telekantsystemet og andel norske publiseringspoeng i hvert tidsskrift siden 2004 (eller da tidsskriftet ble opprettet). (Sist besøkt 10. april 2019).

Referenser

- Andrén, Anders 1997. Mellan ting och text. En introduktion till de historiska arkeologierna. Stehag, Symposion
- Bertelsen, Reidar 1976. Kva vil vi med mellomalderarkeologien? *Nicolay* (21), s. 40–41
- Bertelsen, Reidar 1992. En arkeologi for historisk tid eller en europeisk mellomalderarkeologi i Norge? *META* 1992 (4), s. 9–15
- Bertelsen, Reidar 2013. Den historiske arkeologien nord i Norge. Utfordringer for norsk middelalderarkeologi. Smestad, Ingrid & Ann Christensson (red.). Oslo, Riksantikvaren, s. 19–28
- Christophersen, Axel 1976. Middelalderarkeologien: innhold og utdanning. *Nicolay* (22), s. 35–37
- Christophersen, Axel 1992a. Historisk arkeologi i Norge - noen innledende refleksjoner. *META* 1992 (4), s. 3–7
- Christophersen, Axel 1992b. Mellom tingenes tale og tekstenes tyranni. Om faglig identitet og selvforståelse i historisk arkeologi. *META* 1992 (4), s. 70–87
- Cinthio, Erik 1963. Medieval Archaeology as a Research Subject. *Meddelanden från Lunds universitets historiska museum 1962–1963*, s. 186–202
- Ekroll, Øystein 1992. I ingenmannsland? Faget mellom arkeologi og historie. *META* 1992 (4), s. 22–30
- Eriksen, Marianne Hem 2015. Portals to the past. An archaeology of doorways, dwellings, and ritual practice in late Iron Age Scandinavia. Oslo, Universitetet i Oslo
- Funari, Pedro Paul A., Hall, Martin & Jones, Siân 2013. Introduction: archaeology in history. *Historical Archaeology: Back from the Edge*. Funari, Pedro Paul A., Hall, Martin & Jones, Siân (red.), 1–20. Oxon/New York, Routledge
- Gjerpe, Lars Erik 2013. Om arkeometri, en fornøyd arkeolog og jordbruk i eldre jernalder. *Primitive tider* 15, s. 33–46
- Glørstad, Håkon 2018. Reformen av kulturminnevernet og det politiske landskapet - noen betraktninger om estetikk, endetidsfortellinger, kanon og ressursavsnitt. *Primitive tider* 19, s. 7–13
- Hall, Martin & Silliman, Stephen W. 2006. Introduction: archaeology of the modern world. *Historical archaeology*. Hall, Martin & Silliman, Stephen (red.), s. 1–22. Oxford, Blackwell
- Hansen, Lars Ivar & Olsen, Bjørnar 2004. Samenes historie fram til 1750. Oslo: J.W. Cappelens Forlag
- Hansson, Martin, Nilsson, Pia & Svensson, Eva 2019. Invisible and Ignored: The Archaeology of Nineteenth-Century Subalterns in Sweden. *International Journal of Historical Archaeology*. <https://doi.org/10.1007/s10761-019-00500-3> [Sist besøkt 14. april 2019]
- Henriksen, Jørn Erik 2016. Kulturmøte og identitet på Finnmarkskysten i tidlig historisk tid. Tolkninger basert på arkeologiske analyser av mangeromstuffer. Tromsø, UiT – Norges

arktiske universitet

- Herteig, Asbjørn 1992. Min vestenfjeldske modell. *META* 1992 (4), s. 45–49
- Hicks, Dan & Beaudry, Mary C. 2006. Introduction: The place of historical archaeology. *The Cambridge Companion to Historical Archaeology* Hicks, Dan & Beaudry, Mary C. (red.), s. 1–10. Cambridge: Cambridge University Press
- Immonen, Visa 2011. Farming and Brass Kettles as Forms of Colonial Encounter: New Sweden from an Archaeological Perspective. *Scandinavian Studies* 83 (3), s. 365–386
- Jantsch, Ann-Kathrin & Ødegården, Mona 2018. Den mindre viktige døden. Etterreformatoriske gravminners status. *Primitive Tider* 20, s. 81–92
- Klima-og miljødepartementet 2018. Høring – regionreformen – ny forskrift om myndighet mv etter kulturminneloven og overføring av andre oppgaver. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing--regionreformen--ny-forskrift-om-myndighet-mv-etter-kulturminneloven-og-overforing-av-andre-oppgaver/id2594558/> [sist besøkt 14. april 2019]
- Kulturhistorisk museum 2018. Høring – regionreformen – ny forskrift om myndighet mv etter kulturminneloven og overføring av andre oppgaver – Uttalelse fra Kulturhistorisk museum, Universitetet i Oslo. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/horing--regionreformen--ny-forskrift-om-myndighet-mv-etter-kulturminneloven-og-overforing-av-andre-oppgaver/id2594558/?uid=fa6f6871-7e11-46a4-a04c-097fe1bfcf77> [sist besøkt 26. april 2019]
- Leone, Mark P. 2009. Making Historical Archaeology Postcolonial. *International Handbook of Historical Archaeology*. Majewski, Teresita & Gaimster, David (red.). Springer, New York, NY, s. 159–168
- Lidén, Kerstin & Eriksson, Gunilla 2013. Archaeology vs. archaeological science: do we have a case? *Current Swedish Archaeology* (21), s. 11–20
- Lunde, Øyvind 1992. Fra middelalderarkeologi til historisk arkeologi. *META* 1992 (4), s. 38–44
- McLees, Christopher 2019. Materialities of Modernity and Social Practice in Trondheim c.1500-1800: An Archaeological Contribution to the Study of Post-Medieval Norway. Trondheim, NTNU
- Mogren, Mats, Roslund, Mats, Sundnér, Barbro & Wienberg, Jes 2009. Triangulering. Historisk arkeologi vidgar fälten. Lund, Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds Universitet
- Molaug, Petter 1992. Middelalderarkeologi eller arkeologi om middelalderen? *META* 1992 (4), s. 31–36
- Moreland, John 2001. *Archaeology and Text*. London, Duckworth
- Moreland, John 2006. Archaeology and Texts: Subsistence or Enlightenment. *Annual Review of Anthropology* 35(1), s. 135–151
- Naumann, Elise, Krzewińska, Maja, Götherström, Anders & Eriksson, Gunilla 2014. Slaves as burial gifts in Viking Age Norway? Evidence from stable isotope and ancient DNA

analyses. *Journal of Archaeological Science* (41), s. 533–540

- Nilsen, Gørill 2003. Local and academic knowledge. Conflict or dialogue? *Scandinavian archaeological practice - in theory*. Bergstøl, Jostein (red.). Oslo Archaeological Series, s. 234–246. Oslo, IAKH, Universitetet i Oslo
- Ojala, Carl-Gösta & Nordin, Jonas M 2015. Mining Sápmi: Colonial Histories, Sámi Archaeology, and the Exploitation of Natural Resources in Northern Sweden. *Arctic Anthropology* 52 (2), s. 6–21
- Olsen, Bjørnar 1992. Historisk arkeologi: Fagpolitisk nødvendighet eller disiplinært blindspor? *META* 1992 (4), s. 16–21
- Olsen, Bjørnar 2010. In Defense of Things: Archaeology and the Ontology of Objects. Lanham, Md., AltaMira Press
- Olsen, Bjørnar & Póra Pétursdóttir 2014. *Ruin memories: materiality, aesthetics and the archaeology of the recent past*. London, Routledge
- Orser, Charles 2010. Twenty-First-Century Historical Archaeology. *Journal of Archaeological Research* 18 (2), s. 111–150
- Paasche, Knut (red.) 2016. 1537 – det vanskelige skillet. Forskning på og forvaltning av arkeologiske kulturminner fra nyere tid. Trondheim, Museumsforlaget/NTNU/Vitenskapsmuseet
- Riksantikvaren n.d. Bevaringsprogrammet for tekniske og industrielle kulturminner. <https://riksantikvaren.no/Prosjekter/Bevaringsprogramma/Bevaringsprogrammet-for-tekniske-og-industrielle-kulturminner> [sist besøkt 10. april 2019]
- Riksantikvaren 2017. Kartlegging av krigsminner. <https://riksantikvaren.no/Tema/Krigens-kulturminner/Kartlegging-av-krigsminner> [sist besøkt 10. april 2019]
- Røed, Knut H., & Hansen, Gitte 2015. DNA from ancient reindeer antler as marker for transport routes and movement of craftspeople, raw material and products in medieval Scandinavia. *Exploitation of outfield resources – Joint Research at the University Museums of Norway*. Indrelid, Stein, Hjelle, Kari L. & Stene, Kathrine (red.). Bergen, University of Bergen
- Sandnes, Jørn 1992. Norsk middelalderarkeologi - noen historikersynspunkter. *META* 1992 (4), s. 61–64
- Schanche, Audhild & Olsen, Bjørnar 1983. Var de alle nordmenn? En etnopolitisk kritikk av norsk arkeologi. *Kontaktstencil* 22–23, s. 115–146
- Skre, Dagfinn 1992. Arkeologer, historikere og den kriminelle straffeprosess. *META* 1992 (4), s. 65–69
- Smestad, Ingrid & Christensson, Ann (red.) 2013. *Utfordringer for norsk middelalderarkeologi*. Oslo, Riksantikvaren.
- Solli, Brit 2013. Middelalderarkeologi i Norge. Hundre års flersomhet – Alle for seg og ingen for alle? *Utfordringer for norsk middelalderarkeologi*. Smestad, Ingrid & Christensson, Ann (red.). Oslo, Riksantikvaren, s. 48–56

- Spangen, Marte, & Fjellström, Markus 2018. A Fishy Tale about a Sheep and a Dog – Isotope Studies and Medieval Sámi Mobility and Husbandry in Inner Finnmark, Northern Norway. *Fennoscandia Archaeologica* XXXIV, s. 3–17
- Spangen, Marte, Salmi, Anna-Kaisa, & Äikäs, Tiina 2015. Sámi Archaeology and Postcolonial Theory – an Introduction. *Arctic Anthropology* 52 (2), s. 1–5
- Svensson, Eva, Amundsen, Hilde Rigmor, Holm, Ingunn, Helling, Hans, Johansson, Annie, Löfgren, Jan, Nilsson, Pia, Nilsson, Stefan, Pettersson, Susanne & Stensby, Vigdis 2018. Empowering marginal lifescapes: the heritage of crofters in between the past and the present. *International Journal of Heritage Studies* 24 (1), s. 17–34
- Ødegaard, Marie 2015. Tingsted og territorium - organisering av rettslandskapet i Viken i jernalder og middelalder. Bergen, Universitetet i Bergen
- Øye, Ingvild 1992. Hvor historisk er historisk arkeologi? *META* 1992 (4), s. 50–60
- Øye, Ingvild 2013. Utdfordringer og dilemmaer for middelalderarkeologisk forskning. Utdfordringer for norsk middelalderarkeologi. Smestad, Ingrid & Christensson, Ann (red.). Oslo, Riksantikvaren, s. 8–18
- Øye, Ingvild 2015a. Medieval archaeology in Norway - a discipline of its own? Medieval archaeology in Scandinavia and beyond. History, trends and tomorrow. Kristiansen, Mette Svart, Roesdahl, Else & Graham-Campbell, James (red.). Aarhus, Aarhus University Press, s. 175–188
- Øye, Ingvild 2015b. Fra felt til fag. Hvor står middelalderarkeologien i Norge i dag? Inn i fortida - ut i verden - i museet! Risvaag, Jon Anders, Berge, Randi & Brattli, Terje (red.). Trondheim, Museumsforlaget AS, s. 18–27